

BAKA L. PATRIK

Kérdőjelek, túl a zárómondatokon

Neil Gaiman: Tükör és füst

1 Neil GAIMAN,
Tükör és füst
(*Novellák és illúziók*), ford. Gála Nóra
– Galamb Zoltán –
Huszár András – H.
Kovács Mária – Pék
Zoltán – Roboz
Gábor – Török
Krisztina, Agave
Könyvek, Budapest,
2011.

„Nem nehéz birtokolni valamit. Vagy mindent.
Csak tudnod kell, hogy a tiéd, aztán önként elengedni.”
Neil Gaiman

„Nem a zuhanástól félek... attól félek, amikor vége.”
Neil Gaiman

Ez a szöveg egy kísérlet, amit Neil Gaiman *Tükör és füst*¹ című novelláskötete íratott le. Gondolattangó, valahol a kötetbemutató, az esszé, a naplóbejegyzés és a mű keltette katarzis pillanatában ellőtt fénykép értelmezése között. Kicsit szakszerűtlen, mert nem a recepció eredményeire épül rá, és kicsit irodalmiatlan is, mert arról szól, hogy mi következik az egyes szövegek utolsó mondatának utolsó írásjele után. Ebből adódóan személyes felvetés, és leginkább annak a fentebb említett, fiktív fényképnek – pontosabban fényképalbumnak – az értelmezése. Nem kíván több lenni ennél: egy befogadó szubjektív szöveg-továbbgondolásánál és néhány szerteágazó kérdésnél, melyek bár benne ébredtek, de nem csak önmaga felé. További szép napot... és / vagy kellemes olvasást kívánunk.

Jövendőrontás, avagy madárjósítás belsőségekből – Rondó: Poe óta a szárnyasok, ha feketék, s pláne, ha jövendőlnék általuk – bárki az ő, vagy ők a mi belsőségeinkből –, sok jóra számítani nem érdemes. Biztatást várunk, ha bűbáj révén környékezzük meg a jövőt? Szárnyakat keresünk, mert újra repülnénk, csak megfelelkezünk a lehetőségről, hogy a szárnyak feketék is lehetnek? „Sötét szárnyak, sötét szavak” – utóbbit már Martintól tanulhattuk meg. És mi van, ha rosszul látjuk, vagy rosszul láttatják? Még a fekete is eltéveszthető, a feketének félt szívárvány színeiért pedig bizony „Kárkár.”

A nászajándék: A szerző bevezetője, amint lassan novellává válik: a valóság belecsúszik az irodalomba, s a kettő értékelni kezdi közös képződményét. Hisz egyszerűen csak írni akart egy novellát egy ifjú házaspárnak arról, hogy egy ifjú házaspár kap egy novellát. A történet repeszei ugyancsak a jövő lehetséges és elsőbbségi szempontból eldönthetetlen alternatíváit vetítik elő, kapcsolatba lépve a Wilde által írt *arcképpel*. Vajon a rövid, de ideális kapcsolat vagy a tökéletlenséggel vegyített hosszú? Ismét az érem két oldala. Válaszolunk?

Lovagkor: Mit kezd vele, ha egy teljesen átlagos ember életében jelenik meg a mítoszok hősei számára oly magasztos kincsek sora? A Szent Grál, a Bölcsék köve mit ér, ha az embernek nemhogy gyerekei nincsenek, de még a legközelebb hozzátartozók sem kedvelik a régiségeket? Amilyen jelentéktelenek vagyunk mi, a mi kis történeteink a héroszok tükrében, úgy kopnak meg az ő csodáik is, ha nem akként tekintünk rájuk, mint aminek megteremtettük őket. Pláne, ha még a kandallópárkányon sem mutatnak jól.

Miklós akkor már...: Különleges egy sziszifuszi munka, amikor egy író kereken száz szóba kíván belepréselni egy évszázadok óta élő történetet; hasonló lehet egy SMS-méretre szabott vers munkálataihoz; az ábécé kezdőbetűi mentén szervezett bekezdésekhez, hogy a végeredmény egy mélyre szántó tanulmány legyen. És hogy mi a közös Sziszüphoszban, Júdásban, Lokiban, Prométheuszban, a Téalópóban... és végső soron bennünk? Nos, gondolkodjunk...

Az ajándék: A Fekete Macskát már senkinek sem kell bemutatni. Ezt megtette már a költő, s Gaiman is sokszor. Azóta látjuk, ismerjük (?), tudjuk, hogy ott van (?/!). Rendre eltöprengünk azon, hogy életünk bizonyos szakaszaiban miért a szerencsétlenség, s más-kor épp az áldás hull ránk, nagy, kövér, fekete vagy fehér cseppekben. Ilyenkor talán érdemes volna körbelesni a *házunk táján*, s ha netalántán találunk ott egy – A – Fekete Macskát, ez a furcsa körforgás is talán talán mintázatot. Talál?

A troll hídja: Mindannyian különbözőek vagyunk, és nem, nem hiszem, hogy ez feltétlenül klisé volna, hisz mindannyian más-más életet élünk le a panel belső falainak különböző oldalán. (A szomszédasszony időnként panaszolva töpreng, vajh miért épp az ő gyereket őrizteti az igazgató léleksebésszel. Ekkor elgondolkodom, adjak-e ötleteket.) Jót vagy rosszat, teljesen mindegy, de történetünket nézve mások vagyunk. Tételezzük hát fel, hogy miután a kőhíd alatt bujkáló troll elveszi tőlünk ezt a – talán egyetlen – különbséget, a saját mesénket, vajon mi – megélve, amit megéltünk már – elvonnánk-e a másét, vagy csendben ott maradnánk, beolvadva a graffitidús téglák közé?

A krampuszról egy szót se: Mindig van egy nagy láda, amiben van egy kisebb, és ezt a kisebbet sohasem szabad kinyitni. És mindig kinyitjuk, és nem beszélünk róla. Minek is, hisz az élet vezérelve, hogy a titkok kitudódjanak, még ha közben szerepet cseréltünk is, s az a régi nem is a mi titkunk már. De mivel – úgys – így van, minek beszélünk el őket bárkinek is idejekorán?

Shoggoth Ófőzdei Banyaszomorító: A szöveg kétségkívül bebizonyítja, irdatlan hiba, ha az ember nincs tisztában az egyes sörfajták hatásával és mellékhatásaival. Hisz miért is ne lehetne fél liter folyékony arany a kapu Lovcraft világába, egy tudja ég, milyen isten háta mögötti faluba, ahol még az útikönyv vonatkozó oldalát is kitepték, nehogy a kedves vándor valaha is visszatáljon. De honnét hová is?

Vírus: Amikor egy kreált világ rátelepedik a miénkre; amikor az érzékeink tovább játszanak, még ha ki is hunyt a monitor, talán már mi léptünk ki a kreált lény státuszából, s kezdtünk el élni valahol máshol... „A játék játszik engem?”

Keresem a lányt: „Közismert, közkinccsé váló, korokon átívelő irodalmi kép, írói fordulat, cselekményelem.” Ezt írják a fogalomról, ami leginkább jellemzi Charlotte-ot. A lényt, a

tizenkilenc éves lányt, aki átível korokon, aki ideált alkot mindenkor, mindenki számára. Talán érzéki csalódás az egész. Igen, Charlotte az érzékek csalódása, valami elmúlhatatlan ideál. A művészet Charlotte szinonimája... vagy fordítva talán?

Megint csak világvége: A hagyomány akarva-akaratlanul ott lüktet minden szövegben és szövetben, eltépní tőle magunkat szinte lehetetlen; főként mestereink útjáról nehéz a lefordulás. De tovább is haladhatunk rajtuk, jellegzetességeiket felnagyítva, groteszkké téve akár, ám ezzel tisztelgünk, nem alázunk. Hisz miért ne járhatnánk többen is és újra Innsmouthban, ha már egyszer megteremtették?

Bay Wolf: Ordas világ: És már megint a tenger, és már megint a testcafatok, és már megint versbe tördelt sorok. Mit nekünk idő, ha a múlt hősei az életmentők a jövő partjain? S mit nekünk művészetek közti (ál)határ: a mítoszok visszhangja mossa el vagy írja át e versben a *Baywatch*-hősök lábnyomát.

Nagykeráron beszámítjuk: Balgaság azt tagadni, hogy mindennek, az emberi gondolkodásnak, lehetőségeknek is azért van peremkategóriája, hogy afölött bizony már mindahányan eltöprengjünk. Például mindenki akarna király lenni; mindenki szeretné, hogy az ellenkező – vagy épp nem az ellenkező – nem minden tagja rá áhítozzon. Éppúgy mindenki eltöprengett már azon is – vallják be, legalább egy töredékmásodpercig –, hogy milyen jó is volna eltenni valakit láb alól. S ha pedig annál kedvezőbb az ár, a költségvetés, minél magasabb a kiválasztottak száma... hát nem megéri tovább írni a *halállistát*?

Egy élet, korai Moorcock stílusban: Talán mindenki ugyanúgy kezdi. Gyerekként mi másért tenné? A sorok, a betűk önmagukban még kevesek. A világnak bele kell szövődnie a mi (belső) világunkba ahhoz, hogy igazán megéljük. S rajongókká válunk, ha az a világ erősebb, vonzóbb lesz, mint a miénk. Ezért kezdjük... mi másért tennénk?

Hideg színek: Masinák, fekete mágia, galambok, vírusok, félelem, démonok, versbe törött sorsok és sorok; posztmodern?

Az álmopró: Olykor talán azt szeretnénk, hogy az álmaink sose érjenek véget, hogy ébredés után ugyanott folytatódjanak. „Rossz úton jár az, aki álmokból...” – mondják egy fontos helyen, valahol másutt, de ugyanerről. Belefelejtkezni az álmokba, s azokat keresni nappal: bukás. Mit tegyünk hát, ha összefutunk álmaink takarítójával?

Idegenkedés: „Mi a túlélés, ha nem a teljességünkben maradunk meg?” – ez is máshonét, de erről. Ha bármi hatására annak ellentétét kezdjük el tenni, ami eddig természetes volt, vajon mi történt azzal, aki korábban, akkor, addig voltunk? Minden változással, minden idegen közelengedésével megöljük tegnapi önmagunk?

Vámpír szextina: Az életem a halálad. Az életem a rothadásod. Lenn, a mélyben álmodod tovább a világot, amit én mutattam neked, s tudod, s tudom, hiába várlak, már nem lehet a tiéd: Miért nem küzdhető le az utolsó, ami tiszta még bennem: a vágy?

Egér: Vannak, akik csak a szavaikkal ölnek. Az ő kezük tiszta kell, hogy maradjon. Csapdát állítani az áldozatnak: rendben. Megölni? Semmiképp. Mikortól számít az emberi élet

emberi életnek? S releváns-e ez a kérdés, ha viszont egy kártevőt sem vagyunk képesek megölni?

Változó tenger: A tenger szeszélyes, a tenger békés, a tenger egyetlen magába olvadt lélek, tápláléka örökkön önmagának. A tenger vonz, hív, befogad. Öregem vagy fiatalon, de elmerülünk még a hullámhabok alatt?

Amikor elmentünk megnézni a világ végét – írta a 11 és 1/4 éves Dawnie Morningside: Néhányan a (vélt) felelősség miatt kívánnak újra gyerekké lenni. Mások talán az álmok, a másnak, mesésnek látott valóság miatt. Amikor a felnőttek magyarázatait követő mosoly nem a mesék leleplezője volt, hanem magáé a magyarázaté, hogy mégsem igaz. Ha kívánni lehetne, mit kívánnék/nál/na?

Sivatagi szél: Mindörökre jellem kérdése marad, mi jobb, a tudás, még ha keserű is a valóság, vagy az álom, amely bár csak képzelet, mégis élvezet fonódik a szálai közé? Álombokból épült várak... ki (ne) szeretne herceg lenni?

Ízek: Időnként úgy hisszük, végre tisztában vagyunk önmagunkkal. Aztán máskor azt óhajtjuk, bárcsak eltörölhetnénk mindazt, ami volt; bárcsak üresek lennénk. Kívánni könnyű, amíg elmélet. Időnként játsszuk tovább a játszmat. Mivé lenne a pillanatnyi vágy beteljesülését követő pillanat?

Babavilág: Álljon csak itt két mondás egymásba forrva: „A verést is meg lehet szokni, hisz a szokás nagy úr.” Az érem másik oldalán pedig ennyi: „Nem kérdés, kinek fáj jobban a vakság: annak, aki látott valaha, vagy annak, aki sohasem.” Az ember persze leleményes – a (kis)babák pedig multifunkciósak, minden állat(ka) helyettesíthető velük –, mindig kitalálunk valamit. Nem?

A gyilkosság misztériuma: Szó eshetne mondjuk újra a keretekről. Hogy pontosan mettől meddig terjednek is. Ki szabja őket. Hogy van-e egyáltalán igazság vagy igazságosság. És persze ott vannak a nyomok. A falakon, a betonon, az égben, a felhők bojtjain, a szárnyak elhullajtott tollain. Ezek szülik aztán a legveszélyesebb kérdést: a „Miért?”-et. A mozaik minden egyes töredéke a helyére kerül. S mégis tovább suttognak a sötétségben?

Hó, üveg, alma: A világ, a történések, a mesék perspektívák megannyi variációja. Mindannyian egy személyre szabott tükör, üveg, ablak mögül tekintünk ki rá, és mindannyiunk számára máshonnan árad a füst, ami homályossá teszi olykor az üveglapot, vagy annak egyes részeit. Ezért látunk ugyanott mást és mást. Ezért különbözik egymástól az összes vallomás. A történeteket a lejegyzőik ablakában ülve látjuk... Miért ne cserélnék hát olykor szobát?